

BORGARTING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 13.09.2010 i Borgarting lagmannsrett

Saksnr.: 09-189816ASD-BORG/01

Dommere:

Lagmann
Lagdommer
Ekstraordinær
lagdommer

Siri Berg Paulsen
Anne M. Samuelson
Hilde Wiesener Haga

Ankende part	Skanska Norge AS	Advokat Nils-Henrik Pettersson
--------------	------------------	-----------------------------------

Ankemotpart	Staten v/Samferdselsdepartementet	Advokat Goud Helge Homme Fjellheim
-------------	--------------------------------------	---------------------------------------

Saken gjelder tolkning av en kontraktsbestemmelse om regulering av rigg- og driftskostnader i entrepriserforhold.

Etter forutgående anbudsinnbydelse inngikk Statens vegvesen 28. november 2003 kontrakt med Selmer Skanska AS, nå Skanska Norge AS, om bygging av ny motorveibro og rehabilitering av eksisterende bro i Drammen som del av E-18. Arbeidene ble startet opp i slutten av 2003 og slutført i 2007.

Entreprisen var en utførelsesentreprise der Vegvesenet selv hadde gjort all prosjektering. Kontrakten var en enhetspriskontrakt der kontraktssummen ble bestemt ut fra mengder og enhetspriser, samt rundsummer i tilbudet. Kontraktssummen var på 435 660 880,30 kroner eksklusiv merverdiavgift.

Kontrakten var delt i syv deler: A Tilbudsinnbydelse, avtaledokument, orientering og konkurransegrunnlag, B Tilbudsregler, C Kontraktsbestemmelser, D Spesielle tilbudsregler og kontraktsbestemmelser, E Beskrivelse og mengdefortegnelse, F Firmaopplysninger og timepriser og G Tilbudsskjema.

Vegvesenet har utarbeidet en egen prosesskode som et standardisert opplegg for å bryte ned byggarbeidene i mindre deler. Prisgrunnlaget i kontraktens del A var etter mønster av NS 3420 inndelt i hovedkapitler og underposter. Element A1 inneholdt "forberedende og generelle arbeider" der kapittel 12 omfattet "Rigg, bygninger og generelle driftomkostninger" (heretter stort sett omtalt som rigg og drift). Disse arbeidene var priset som rundsum med totalt 74 631 330 kroner (postene 12.1 - 12.94).

Rigg og drift omfatter vanligvis kapitallytelser, rigging, drift og nedrigging. Som kapitallytelser regnes utgifter til forsikring, sikkerhetsstillelse og avgifter/gebyrer. Rigging omfatter blant annet rigging av byggeplass, opparbeidelse av adkomst og anleggstomt, inngjerding, telefon- og datalinjer, etablering av brakkerigger og HMS-tiltak. Drift omfatter administrasjon og drift av rigg, anleggstomt, adkomst, kontorer og spiserom, leie av stillaser og intern transport. Nedrigging består av nødvendige ytelser for å avslutte riggen og gjenetablere de tidligere forholdene.

Kontraktens del C, Kontraktsbestemmelser bygget på NS 3430. Vegvesenet hadde imidlertid gjort enkelte endringer i standarden. Endringene var merket med E. Videre var det gitt enkelte utfyllende bestemmelser "av mer administrativ art". Disse var merket med A. Punkt C31 gjaldt sluttoppgjør der underpunkt C31.1 inneholdt en bestemmelse om faktura for sluttoppgjør der de tre første avsnittene lyder slik:

31 SLUTTOPPGJØR

31.1 Faktura for sluttoppgjør (slutfaktura)

Entreprenøren skal sende slutfaktura innen en frist beregnet etter 31.5 regnet fra overtagelse.

Slutfaktura skal omfatte alle entreprenørens krav, bortsett fra krav knyttet til arbeid som er utsatt til etter overtagelse. Krav som tidligere er fremmet, men ikke avgjort eller betalt, skal gjentas i forbindelse med sluttoppgjøret dersom disse krav fremdeles opprettholdes. Hvis ikke skal kravene betraktes som frafalt.

Krav som ikke er medtatt i sluttoppgjøret, kan ikke fremsettes senere. Entreprenøren kan likevel ta forbehold om senere endring av sluttsummen dersom grunnlaget for beregning av kravet ikke har foreligget i tide. Slikt forbehold kan bare gjøres for spesifikt angitte ytelser.

Som nytt fjerde avsnitt til punkt C31.1 var tatt inn følgende, innrykket i forhold til teksten over, merket A og satt i kursiv:

Viser sluttoppgjøret, inklusiv tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, en økning på mer enn 10% av kontraktssummen, reguleres kontrakten som følge av økte driftskostnader. Post for riggekostnad (generalomkostninger) tillegges i så fall 7% av utført arbeid over 10% av kontraktssummen.

Kontraktens del F, Firmaopplysninger og timepriser punkt F13 og F14 inneholdt henholdsvis "timepriser mannskap og "timepriser maskiner". I F13 var følgende bestemmelse inntatt:

Regningsarbeider gjøres opp etter medgåtte arbeidstimer. Timepriser skal inkludere arbeidsledelse samt entreprenørens samlede utgifter og påslag, herunder kostnader til arbeid for stedlig og sentral administrasjon, vanlig håndverktøy og alle andre riggekostnader.

Med unntak for første punktum var innholdet i F14 andre avsnitt likelydende.

De ulike kategorier mannskap og maskiner var i tilbudet oppført med konkrete timepriser.

Den 28. februar 2005 sendte Vegvesenet en kontrollmelding til Skanska der de ba entreprenøren forholde seg til de nye kontraktsbestemmelsene om "Ansattes lønns og arbeidsforhold". I meldingen ble det vist til at "[d]ette er et pålegg fra Vegdirektoratet for å implementere ILO-konvensjon nr 94" og at "[k]ontraktsbestemmelsene gjelder fra 1. januar 2005, også for allerede inngåtte kontrakter".

Etter avsluttet entrepriseoppdrag oppsto det en rekke tvister mellom partene. De fleste ble løst gjennom minnelige avtaler, herunder spørsmålet om kompensasjon for merarbeid ved å administrere innføringen av ILO-pålegget. Vegvesenet hadde allerede dekket økningen i lønnsutgifter som følge av pålegget. Avtalen innebar at Vegvesenet betalte 240 000 kroner for merarbeidet ved å administrere ordningen med 120 000 kroner til Skanska og 60 000 kroner til hver av to underentreprenører, basert på kostnadene til fire månedsverk.

Partene kom ikke til enighet for så vidt gjaldt Skanskas krav på regulering av de generelle driftskostnadene (rigg og drift). Skanska krevde med henvisning til kontraktsbestemmelsen C31.1 fjerde avsnitt et tillegg på 7% av utført arbeid som oversteg 10% av kontraktsummen, spesifisert til merutgifter som følge av ILO-konvensjonen med 11 756 868 kroner, lønns- og prisstigning med 40 062 424 kroner, regningsarbeider 23 500 000 kroner og tilleggarbeid utført etter dagens prisnivå med 41 800 000 kroner. Kontraktsummen tillagt 10% utgjør 479 226 968 kroner. Partene er enige om at 437 376 306 kroner skal inngå i beregningen slik at gjestående fradrag før det skal gis adgang til 7% tillegg for rigg og drift, utgjør 41 850 662 kroner. Et tillegg på 7% av differansen mellom de fire kostnadsbeløpene, som Skanska har krevd medtatt i beregningsgrunnlaget, og det gjestående fradraget utgjør 5 233 400 kroner. Skanska brakte saken inn for Drammen tingrett med påstand om oppgjør for økte rigg og driftskostnader med dette beløpet. Staten v/Samferdelsesdepartementet påsto seg frifunnet.

Drammen tingrett avsa 11. september 2009 dom med slik domsslutning:

1. Staten v/Samferdselsdepartementet frifinnes.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

Om saksforholdet ellers vises det til tingrettens dom og lagmannsrettens bemerkninger nedenfor.

Skanska Norge AS har anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Ankeforhandling er holdt 26. og 27. august 2010 i Borgarting lagmannsretts hus. Partene var representert ved sine prosessfullmektiger. Jon Myhre avga forklaring som vitne for den ankende part. Ole Håvard Hole avga forklaring som vitne for ankemotparten. Begge var til stede under forhandlingene i medhold av tvisteloven § 24-6 andre ledd. Om bevisføringen for øvrig vises til rettsboken.

Den ankende part, Skanska Norge AS, har i hovedtrekk anført:

Saken gjelder spørsmål om tolking av kontraktsbestemmelsene punkt C31.1 fjerde avsnitt, som er en del av Vegvesenets tillegg til NS 3430, i forhold til fire kategorier av krav. Generelt er spørsmålet hvilke tilleggsarbeider som skal være med når entreprenørens

vederlag for rigg og drift skal reguleres på grunn av økt kontraktsomfang (volumregulering).

Bestemmelsen tar utgangspunkt i "sluttoppgjøret". Sluttoppgjøret er det endelige mengdeoppgjøret, det vil si den totale avregning av kontrakten der alle entreprenørens krav skal være inkludert. Dette er et entydig begrep. "Sluttoppgjøret" kan ikke ha forskjellig betydning når det står ulike steder i C31.1, slik statens syn innebærer.

Uenigheten i saken knytter seg til innskuddet "inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag". Innskuddet er overflødig og ulogisk siden sluttoppgjør betyr det totale oppgjøret, noe som også inkluderer alle tilleggsnotaer. Spørsmålet blir da om, og i tilfelle hvor langt, bestemmelsen skal tolkes antitetisk.

En må være svært varsom med en antitetisk tolkning av et uklart og overflødig innskudd. Dersom lagmannsretten finner at det er grunnlag for en antitetisk tolkning, må retten ta standpunkt til betydning av uttrykkene "kontraktens prisgrunnlag" og "utført arbeid".

For så vidt gjelder "kontraktens prisgrunnlag" står dette i motsetning til de tilfeller der entreprenøren allerede har inkludert riggkostnader i endringsordren. Poenget er at en ikke skal ha riggregulering to ganger. Dette støttes av formålsbestemt tolkning.

"Utført arbeid" kan leses slik at arbeid utført etter "sluttoppgjøret" ikke skal inkluderes i riggreguleringen, eller slik at riggytelser ikke skal inkluderes, det vil si at ekstra rigg ikke i seg selv er "utført arbeid". En kan vanskelig tenke seg "tilleggsnotaer" for noe annet enn "utført arbeid".

Uklarhet om hvordan bestemmelsen er å forstå, må gå ut over byggherren som er den som hadde foranledning til å formulere bestemmelsen klarere. Bestemmelsen i C31.1 fjerde avsnitt har heller ikke vært praktisert på noen konsekvent måte i ulike byggeprosjekter.

Det følger av Rt. 2007 side 1489 (Byggholt) at det ikke skal mye tolkningstil til før byggherren får risikoen.

Det må også legges vekt på at byggherren har valgt å benytte en sjablongregel. Poenget med en slik regel er at det ikke kreves noen sammenheng mellom de forhold som inngår i grunnlaget og de økte rigg- og driftsutgiftene. En sjablongregel skal treffe riktig i sum. Krav om påvisning av årsakssammenheng eller konkret økte riggutgifter kan ikke kombineres med en sjablongregel.

Videre gir 7% tillegg for rigg og drift etter at 10%-terskelen er passert, en urimelig lav regulering. Det vises i den forbindelse til at rigg og driftskapitlet utgjorde 20,7% av

kontraktens øvrige kapitler. Når tilleggssatsen er satt så lav, må grunnlaget være bredt. Det vil si at sjablongregelen må ta med hele sluttoppgjøret.

Om regningsarbeider

Tingretten kom til at regningsarbeider skulle inngå i grunnlaget for reguleringen. Skanska er enig i dette. Regningsarbeider er en del av kontraktens prisgrunnlag. Det er ikke motstrid mellom kontraktsbestemmelsen C31.1 fjerde avsnitt og bestemmelsene i kontrakten del F om at timesatsen for regningsarbeid skal inkludere rigggkostnader. Det er ikke riktig at dette vil innebære dobbeltbetaling. I kalkylen må entreprenøren legge inn rigggkostnader som tar høyde for 10% økning. Deretter er det krav på regulering. Regningsarbeider inngår i kontraktsummen og er derfor med i "nevneren" i "reguleringsbrøken". Da må dette også være med i "telleren".

Om tilleggsarbeider basert på dagens prisnivå

Tingretten har kommet til at denne kategorien tilleggsarbeider ikke skal inngå i grunnlaget for reguleringen. Det er Skanska uenig i.

For tilleggsarbeider er det ikke spørsmål om priser som er forhandlet mellom partene. Dette er materialinnkjøp og innkjøp av spesielle tjenester der kontrakten ikke har enhetspriser eller timesatser som er relevante. Også dette er regningsarbeider, jf. kontraktbestemmelsene punkt C27. Det er ikke grunn til å skille mellom regningsarbeider som gjøres opp etter kapittel F og regningsarbeider som gjøres opp basert på entreprenørens innkjøpskostnader tillagt 8%. Riggkostnader er ikke inkludert i påslaget på 8%. Dette følger både av prosentsatsens størrelse og ordlyden om at satsen skal dekke "administrasjon og fortjeneste". Vegvesenet har her valgt å avvike fra NS 3430 som gir rett til "sedvanlig påslag" som også ville ha dekket rigg.

Endringsordreskjemaet som ble benyttet av Vegvesenet, gir ikke grunn til en annen vurdering. Når det i skjemaet er angitt en egen kategori for endringsordre som ikke skal reguleres i henhold til C28 og C31.1, må dette motsetningsvis tolkes slik at de endringsordrer der det ikke er krysset av i denne rubrikken, inngår i reguleringsgrunnlaget.

Om lønns- og prisstigningsnotaer

Tingretten har kommet til at lønns- og prisstigningsnotaer ikke skal inngå i grunnlaget for regulering. Det er Skanska uenig i.

Reguleringen tar utgangspunkt i sluttoppgjøret. Det inkluderer lønns- og prisstigningsnotaer (p-notaer) som ikke er notaer for tilleggsarbeider, jf. kontraktbestemmelsene punkt C24.1. Notaene representerer betaling for "utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag". Når en sjablongregel skal tolkes, blir det galt å kreve at det kan etableres en konkret sammenheng mellom økte driftsutgifter og hva som skal inn i grunnlaget. Om lønns- og prisstigningsnotaene ikke inkluderes, vil Skanska imidlertid

ikke få kompensasjon for lønns- og prisstigningen på de økte driftsutgiftene. Deler av driftsutgiftene vil også etter sin karakter øke når kontraktsummen øker.

Om kompensasjon på grunn av innføringen av ILO-konvensjonen

Tingretten har kommet til at entreprenørens merkostnader som følge av forsert innføring av ILO-konvensjon nr. 94 ikke skal inngå i grunnlaget for regulering. Det er Skanska uenig i.

Kravet om kompensasjon for innføringen av ILO-konvensjonen er utvilsomt en del av sluttoppgjøret. Det er ikke grunnlag for å unnta ekstrakostnadene ved dyrere arbeidskraft fra reguleringsgrunnlaget. Også dette tillegget er basert på kontraktens prisgrunnlag. Når Vegvesenet kompenserer de konkrete merkostnadene til ekstra lønn, medfører det at samtlige enhetspriser som er basert på arbeidskraft med lavere lønnsnivå enn ILO-bestemmelsene tilsa, er justert.

I sluttoppgjøret krevde Skanska både 8% påslag for risiko, hovedkostnader og fortjeneste og kompensasjon for økte driftskostnader gjennom regulering etter punkt C31.1 fjerde avsnitt. Under forhandlingene med Vegvesenet ble kravet om 8% påslag frafalt idet Vegvesenets tilbud om til sammen 240 000 kroner for merarbeid med administrasjon ble akseptert. Kravet om kompensasjon for økte driftsutgifter er imidlertid ikke frafalt.

Det er lagt ned slik påstand:

1. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å betale til Skanska Norge AS kr 5 233 400 ekskl merverdiavgift med tillegg av forsinkelsesrente iht forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum av kr 4 136 359 fra 21.04.08 og av kr 1 097 042 fra 01.05.09, til betaling skjer.
2. I tillegg kommer eventuell merverdiavgift etter gjeldende regler.
3. Staten v/Samferdselsdepartementet dømmes til å erstatte Skanska Norge AS saksomkostninger for tingretten og for lagmannsretten.

Ankemotparten, staten v/Samferdselsdepartementet, har i hovedtrekk anført:

Verken tilleggsarbeider som gjøres opp som regningsarbeider, tilleggsarbeider som gjøres opp etter dagens prisnivå, notaer for lønns- og prisstigning eller kompensasjon for forsert innføring av ILO-konvensjonen skal medtas i grunnlaget for riggreguleringen.

Kompensasjon for økt rigg gjelder bare for det som medfører mer arbeid for entreprenøren, det vil si økt arbeidsvolum. Skanska krever her dels kompensasjon for arbeid der selskapet allerede har fått betalt for økt rigg, og dels for noe som etter sin art ikke gir uttrykk for et økt arbeidsomfang.

Ved tolkningen av punkt C31.1 fjerde avsnitt må en ta utgangspunkt i bestemmelsens ordlyd, deretter se den i sammenheng med kontrakten ellers og med bakgrunnsretten. Først om det etter dette foreligger klarhet, må det tolkes opp mot andre prinsipper. Klarhetsregelen er således subsidiær. I saken her er det ikke behov for å anvende noen klarhetsregel for å komme frem til et entydig tolkningsresultat.

Problemstillingen ved tolkningen av begrepet "sluttoppgjøret" i C31.1 fjerde ledd er om dette skal forstås som en oppstilling over samtlige krav, betalte og ubetalte, som entreprenøren har mot byggherren eller om det gjelder sluttoppgjøret (avregningssummen) for de endelige mengdene. Bestemmelsen må leses i sammenheng. Slik begrepet er brukt, siktes det åpenbart til en mindre størrelse enn oppstillingen av samtlige krav, ellers gir ikke det etterfølgende innskuddet om tilleggsarbeider noen mening. Sluttoppgjøret er også brukt slik andre steder i kontraktbestemmelsene. Sluttoppgjøret er også mange steder brukt synonymt med slutfaktura, noe som bare omfatter gjenstående krav.

At "sluttoppgjøret" i punkt C31.1 fjerde avsnitt viser til sluttoppgjøret for mengder, er også i samsvar med formålet med bestemmelsen om å gi kompensasjon for faktiske økte generalomkostninger på grunn av økt arbeidsomfang. Det vises også til sammenhengen med andre bestemmelser i kontrakten som C23.1.5 og til at denne løsningen harmonerer best med hva som følger av NS 3430 umodifisert.

I beregningsgrunnlaget for regulering av rigg inngår således avregningssum for endelige mengder, samt tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag. Resultatet blir det samme om en legger tingrettens tilnærming til grunn om at sluttoppgjør omfatter alle krav, men at innskuddet må forstås slik at ingen andre notaer enn notaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, skal medtas ved riggreguleringen.

Om tilleggsarbeider oppgjort etter dagens prisnivå
Dette omfatter tilleggsarbeider som er priset etter C28.5 første avsnitt, det vil si ut fra et pristilbud fra Skanska eller som regningsarbeid som ikke er basert på timeprisene i kapittel F. Dette er tilleggsarbeider etter andre oppgjørsformer og således ikke utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag. I endringsskjemaet som ble benyttet, er det for disse arbeidene også krysset av i rubrikken for "[a]vtalt pris dagens prisnivå inkl. rigg".

Om lønns- og prisstigningsnotaer

Notaene gjelder ikke arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag. Reguleringene for lønns- og prisstigning gir ikke uttrykk for et økt arbeidsomfang i forhold til kontrakten. Etter NS 3420 umodifisert vil en åpenbart ikke ha krav på økt rigg for dette.

Entreprenøren visste at det ville bli regulering på grunn av lønns- og prisstigning i forhold til utført arbeid. Samtidig var det uttrykkelig fastsatt i kontrakten at det ikke kunne kreves lønns- og prisregulering for økt rigg, jf. kontraktbestemmelsene punkt C23.1.5. Det gir

ingen mening å "reparere" dette ved å ta inn alle notaene for lønns- og prisstigning i grunnlaget for riggreguleringen.

Om kompensasjon på grunn av innføringen av ILO-konvensjonen

Når det gjelder virkningen av at ILO-konvensjonen ble innført, er det gitt kompensasjon for dette. Partene har forhandlet seg frem til hvilket vederlag Skanska skal ha for økt administrasjon for gjennomføringen av ILO-tillegget. Notaene gjelder under enhver omstendighet ikke arbeid utført på kontraktens prisgrunnlag.

Om regningsarbeider

Staten er ikke enig med tingretten i at notaene for regningsarbeider gjort opp etter timeprisene i kapittel F, skal med i grunnlaget for riggreguleringen. Regningsarbeider etter kapittel F er riktig nok basert på kontraktens prisgrunnlag. Samtidig er det ingen tvil om at rigg- og driftskostnader skulle medtas i timeprisen som oppgis i kapittel F, og kontraktbestemmelsen i C31.1 fjerde ledd må forstås slik at det ikke er grunnlag for regulering av arbeid som ikke har medført økte driftsutgifter i forhold til det entreprenøren allerede har fått betalt for. Dersom notaer for regningsarbeider etter timeprisene i kapittel F medtas i grunnlaget for riggreguleringen, vil det bli dobbelt betaling for riggutgifter knyttet til disse arbeidene.

Uten et krav om økte driftsutgifter i punkt C31.1 fjerde avsnitt vil det være motstrid mellom denne bestemmelsen og punkt C27.3 tredje avsnitt. Motstriden må i så fall løses ved at punkt C23.3 tredje avsnitt har forrang i henhold til lex specialis-prinsippet, jf. punkt C4.

Det er lagt ned slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Staten v/Samferdselsdepartementet tilkjennes sakens omkostninger for tingrett og lagmannsrett.

Lagmannsretten ser slik på saken:

Saken gjelder spørsmålet om Skanska har krav på regulering av posten for rigg og drift i henhold til kontraktsbestemmelsene punkt C31.1 fjerde avsnitt som følge av økning i kontraktsvolumet knyttet til postene regningsarbeider, tilleggsarbeider basert på dagens prisnivå, kompensasjon for lønns- og prisstigning og kompensasjon for innføring av ILO-konvensjon nr. 94. Dette vil bero på en tolkning av kontrakten der alminnelige tolkningsprinsipper må legges til grunn, i denne saken i første rekke ordlyd, formål, bestemmelsen sett i sammenheng med kontrakten ellers og bakgrunnsretten. Dersom noe fortsatt er uklart, må supplerende tolkningsregler trekkes inn.

Som redegjort for innledningsvis, bygger kontrakten mellom partene på NS 3430 "Alminnelige kontraktsbestemmelser om utførelse av bygg- og anleggsarbeider" med enkelte endringer merket med E og med enkelte utfyllende bestemmelser "av mer administrativ art" merket med A. Punkt C31.1 fjerde ledd var en slik administrativ bestemmelse og innebar således i seg selv ikke noen endring av bestemmelsene i NS 3430.

NS 3430 inneholder ingen egen bestemmelse om regulering av rigg og drift ved økning av kontraktsvolumet. Økt arbeidsomfang vil i mange tilfeller også medføre økte utgifter til rigg og drift. Dette har ofte vært et omtvistet tema mellom byggherre og entreprenør ut fra at det kan være vanskelig å dokumentere merutgiftene og disses tilknytning til forhold på byggherrens side. I praksis har det derfor vært vanlig å kontraktfeste en rett til regulering av rigg og drift når økt arbeidsomfang oversteg en viss andel av kontraktsummen. Hvordan selve reguleringen skulle foregå når grensen var nådd, har en deretter måtte løse ved tolkning av kontrakten.

Punkt C31.1 fjerde avsnitt ga Skanska rett til regulering når "sluttoppgjøret, inklusive tilleggsnotaer for utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag, [viser] en økning på mer enn 10 % av kontraktssummen". "Sluttoppgjøret" må her leses i sammenheng med det etterfølgende innskuddet. Det blir ikke riktig å se bort fra innskuddet som overflødig eller ulogisk, slik Skanska har gjort gjeldende. Kontrakten mellom partene var en enhetspriskontrakt der endelig betaling skulle beregnes ut fra de faktisk medgåtte mengdene. For å komme frem til de summer som entreprenøren skulle medta i slutfakturaen etter punkt C31.1 første og andre avsnitt, måtte mengdene først være fastsatt. Begrunnelsen for å tillate riggregulering, er knyttet til volumet. Lagmannsretten finner det derfor klart at reguleringen for rigg og drift i C31.1 fjerde avsnitt må bygge på den endelige avregningen av mengdene som ble utført etter kontrakten. I tillegg gir bestemmelsen Skanska rett til å ta med tilleggsarbeider basert på kontraktens prisgrunnlag. Uttrykket "sluttoppgjør" omfatter både ellers i NS 3430 og i rettspraksis ulike sider ved arbeidet med å komme frem til det endelige oppgjøret, der "slutfakturaen" skal omfatte alle entreprenørens krav ved avsluttet arbeid. At "sluttoppgjør" også brukes om "slutfaktura", gir ikke grunn til en annen vurdering.

Kontraktsbestemmelsene punkt C23.1.5 om regulering av kontraktsummen tar utgangspunkt i det samme som C31.1 fjerde avsnitt og støtter således forståelsen av bestemmelsen. Det samme gjelder bakgrunnsretten. Etter NS 3430 punkt 27.3 inngår rigg og drift (generalkostnader) i regningsarbeid, mens det for oppgjør etter dagens pris etter punkt 28.5 inngår i fortjenesten. De samme punktene er tatt inn i kontraktsbestemmelsene mellom partene som punkt C27.3 og C28.5. Lagmannsretten kan ikke se at utfyllende administrative bestemmelser i kontrakten endrer dette. Det som da gjenstår, og som ikke reguleres av NS 3430, er oppgjør etter enhetspriser, punkt 28.4 som er inntatt tilsvarende i kontraktsbestemmelsene punkt C28.4. Det er dette som reguleres i C31.1 fjerde avsnitt. Bestemmelsen endrer imidlertid ikke på det som allerede er regulert i

kontraktsbestemmelsene ellers. C31.1 fjerde ledd er en sjablongregel der NS3430/kontraktsbestemmelsene ikke gir et klart svar. Lagmannsretten kan etter dette ikke se at det foreligger tvil om hvordan bestemmelsen er å forstå.

Lagmannsretten bemerker at selv om en legger til grunn Skanskas forståelse av ”sluttoppgjøret” i punkt C31.1 fjerde ledd utelukkende som synonymt med ”slutfaktura”, slik at alle notaer i utgangspunktet skal inngå i riggreguleringen, vil resultatet ut fra en antitetisk tolkning av innskuddet om tilleggsarbeider uansett føre til samme resultat.

Nærmere om regningsarbeider

Regningsarbeider er arbeid utført etter timeprisene i del F, noe som i utgangspunktet er priser basert på ”kontraktens prisgrunnlag”. Det fremgår imidlertid direkte av F13 og F14, som er omtalt ovenfor, at ”entreprenørens samlede utgifter og påslag, herunder kostnader til arbeid for stedlig administrasjon, vanlig håndverktøy og alle andre rigggkostnader” skal være inkludert i timeprisen, jf. også kontraktsbestemmelsene punkt C27.3. Skanska har således fått betalt for rigggkostnadene i overensstemmelse med det utførte timearbeidet, og det har ikke påløpt ”økte driftskostnader” for disse arbeidene. Regningsarbeider skal således ikke medtas i grunnlaget for riggreguleringen.

Nærmere om tilleggsarbeider basert på dagens prisnivå

Tilleggsarbeider basert på dagens prisnivå bygger ikke på ”kontraktens prisgrunnlag” og omfattes derfor ikke av de tilleggsarbeider som skal medtas etter punkt C31.1 fjerde avsnitt. For disse arbeidene har Skanska gitt et pristilbud som er akseptert av Vegvesenet. Det skal da ikke gis annen tilleggskompensasjon enn eventuelt det 8% påslaget som følger av kontrakten selv, jf. punkt C28.5 sammenholdt med punkt C27.3 tredje avsnitt bokstav b og e.

At rigggkostnader ikke kommer i tillegg for disse tilleggsarbeidene, følger også direkte av avkryssingene som ble gjort på det standardskjemaet som ble benyttet for endringsarbeider og som også Skanska har undertegnet. Skjemaet inneholdt fire alternative avkryssingsmuligheter for oppgjørsform: ”Regningsarbeid”, ”Utføres etter kontraktens enhetspriser”, ”Avtalt pris dagens prisnivå inkl. rigg” og ”Medfører ikke regulering ihht. pkt C28 og 31”. Etter lagmannsrettens syn er skjemaet ikke til å misforstå. For alle arbeidene som omfattes av denne kravposten fra Skanska, er det krysset av for avtalt pris dagens prisnivå inkl. rigg. Dette i seg selv viser at rigggkostnadene er omfattet av oppgjørsformen. For så vidt gjelder den siste rubrikken, viser den til C28 som omhandler byggherrens rett til å pålegge entreprenøren tilleggsarbeider inntil 15 % netto tillegg til kontraktsummen. Ut over dette er entreprenøren ikke forpliktet til å utføre tilleggsarbeider. Det siste avkryssingspunktet er tatt med i endringsskjemaet for å skille ut arbeider som ikke skal regnes inn under kontrakten. Dette er arbeider der Vegvesenet like gjerne kunne henvendt seg til andre. Lagmannsretten legger til grunn at denne forståelsen av dette siste alternativet for oppgjørsform var tatt opp med Skanska i de tilfellene det var aktuelt å

benyttet dette alternativet. Rubrikken for dette er da også kun benyttet i fire tilfeller i henhold til denne forståelsen.

Nærmere om notaer for pris- og lønnsstigning

Kompensasjon for pris- og lønnsstigning er ikke tillegg for ”utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag” og skal alene av den grunn ikke medtas i reguleringsgrunnlaget. Slik kompensasjon gir heller ikke uttrykk for økt arbeidsomfang i forhold til den inngåtte kontrakten. Det følger ellers direkte av kontraktsbestemmelsene punkt C23.1.5 at det ikke skal foretas noen regulering for pris- og lønnsstigning for kontraktsmessig justering av rigggkostnader. Disse notaene kan da heller ikke av den grunn tas inn i reguleringsgrunnlaget.

Nærmere om kompensasjon for merkostnader ved gjennomføringen av ILO-konvensjon nr. 94

Heller ikke kravet om kompensasjon for gjennomføringen av ILO-konvensjonen er ”utført arbeid basert på kontraktens prisgrunnlag” og skal da ikke medtas i reguleringsgrunnlaget. Pålegget om innføring er heller ikke på annen måte regulert i kontraktsbestemmelsene. For øvrig vises det til avtalen mellom partene om vederlag for økt administrasjon som er omtalt ovenfor.

Etter dette er det ikke grunnlag for å medta noen av Skanskas fire krav i reguleringen for rigg og drift etter kontraktsbestemmelsene punkt C31.1 fjerde ledd.

Anken har etter dette ikke ført frem og blir å forkaste. Etter tvisteloven § 20-2 første ledd har staten da krav på full erstatning for sine sakskostnader for lagmannsretten idet det ikke er grunn for å anvende unntaksbestemmelsene i tredje ledd. Lagmannsrettens resultat skal videre legges til grunn for vurderingen av sakskostnadene for tingretten, slik at sakskostnader også skal tilkjennes for denne instansen.

Statens sakskostnader for tingretten er oppgitt til 70 492 kroner, hvorav 67 646 kroner er salær, mens sakskostnader for lagmannsretten er krevd med 85 670 kroner, hvorav 67 646 kroner er salær. Lagmannsretten finner at sakskostnadene for begge instanser har vært nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5, og sakskostnader tilkjennes således med til sammen 156 162 kroner.

Dommen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for tingrett og lagmannsrett betaler Skanska Norge AS 156 162 - etthundreogfemtisekstusenetthundreogsekstio - kroner til staten v/Samferdselsdepartementet innen to uker fra forkynnelsen av dommen.

Siri Berg Paulsen

Anne M. Samuelson

Hilde Wiesener Haga

Bekreftes
for førstelagmannen: